

SANKCE ZA KRÁDEŽ V ŘÍMSKÉM PRÁVU¹

MIROSLAV FRÝDEK²

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Krádež je nejstarším protiprávním jednáním. V jeho trestání se odrážela jak pomsta na pachateli, tak i snaha o nápravu stavu, který vznikl v jejím důsledku. Příspěvek se zaměřuje na druhy krádeží v římském právu a na různé druhy trestů, kterou jsou za krádeže ukládány. Mottem práce je: Cicero I.11 De off. „Je totiž třeba zachovávat míru v pomstě i v trestu; myslím, že stačí, když útočník pyká za spáchané bezpráví tak, že by se sám podruhé už ničeho takového nedopustil a i jiní by ztratili chuť křivdit.“

Key words in original language

Římské trestní právo, krádež, sankce.

Abstract

The theft is the oldest unlawful act. In its punishment, not only the retribution but also the attempt to remedy the state that has come to exist as its consequence was reflected. This paper concentrates on the types of theft in Roman law and on various types of punishment imposed upon malefactor of the theft. It is a quote from Cicero I.11 De off, “That is to say, it is necessary to preserve retribution in the punishment in some measure; I think it suffice when the aggressor atones for the committed unlawful act in such a way that he himself would have not again committed anything similar and others too would have lost the interest to do wrong,” that can be regarded as a leitmotif of this paper.

Key words

Roman Crimen Law, Theft, Sanction.

Úvod

Krádež zajisté patří k nejstarším protiprávním jednáním, které lidstvo páchá, snad již v pravěku docházelo s nálezem šťavnatějšímu a většího kořínku ke krádeži. V trestání krádeže se jednak odráží pomsta na pachateli - talio, tak

---

¹ Tento článek vznikl v rámci grantu Specifického výzkumu MU Římské trestní právo MUNI/A/1043/2009.

² Mgr. Miroslav Frýdek, Katedra teorie práva a právních dějin, Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, asistent pro předmět Římské právo. Interní doktorand na Právnické fakultě Masarykovy univerzity

i snaha o nápravu stavu, který vznikl v jejím důsledku – otázka retributivní a restorativní spravedlnosti.

Konferenční příspěvek se bude zabývat krádeží z procesněprávního hlediska, tedy jednotlivými druhy žalob, kterými disponoval okradený proti zloději.

Pojem a etymologie krádeže - furtum

Hmotně a procesněprávní úpravu nalezneme např. v: Gaius III. 182 a násl., Inst. Just. IV, Dig. lib. 47. tit. 2. De furtis, Dig. lib. 13. tit. 1. De conditione furtiva.

Justiniánské Instituce nám definují a vysvětlují pojem a slovo krádeže následovně: **Inst. Just. IV. 1** *Furtum est contrectatio rei fraudulosa vel ipsius rei vel etiam usus eius possessionisve: φηπάς quod lege naturali prohibitum est admittere. 2. Furtum autem vel a furvo, id est nigro, dictum est, quod clam et obscure fit et plerumque nocte: vel a fraude: vel a ferendo, id est auferendo: vel a Graeco sermone, qui appellant fures. immo etiam Greci από τού φέρειν φώπάς dixerunt.*³ 1. Krádež je zavrženíhodné odnětí věci, buď věci samé, anebo jejího užitku nebo držby, a jednáním toho, co je už z přirozeného práva zakázané. 2. Furtum, krádež, pochází ze slova *furvus*, to znamená tmavý, neboť se takovéto jednání uskutečňuje tajně a skrytě (v ústraní) a často v noci, nebo od *fraus*, zavrženíhodné jednání, nebo od *ferre*, odnést, ve smyslu „nedovoleně odnést“, nebo z řečtiny, kde *fures*, zloději, se nazývají *phores*. Vždyť tak říkají i Řeci, že *phores* pochází od *pherein*, odnést.⁴

Furtum – krádež je tedy jednání - protiprávní jednání - kdy si určitá osoba (zloděj) přivlastňuje určitou movitou věc nebo také osobu, která je podrobena cizí moci, aniž by byla oprávněna k takovému nakládání s věcí (jednání). Toto jednání je učiněno vědomě, s úmyslem se obohatit. Toto vymezení vychází dostupných definic krádeže v římském právu, kde jsou zmíněny dva pojmové znaky krádeže: *animus furandi et contrectatio rei*.

Náležitosti:

- **animus furandi** - úmysl ukrást
- **contrectatio rei** - nakládání s věcí

---

³ Inst. Just. IV, 1. – převzato z edice Corpus iuris civilis, edidit D. Oianes Ludovicus Guiliemus Beck, Lipsko 1825, str. 95

⁴ překlad převzat a upraven dle slovenského překladu in BLAHO, P. Justiniánské Inštitucie, Trnava, 2000. str. 193

Furtum – krádež je nejenom obohacení se cizí věcí – *furtum rei* – ale také bezprávné přivlastnění si věci nalezené, dále zpronevěra věci svěřené (depozitářem, kommodatářem, nájemníkem, členem společnosti, mandatařem, poručníkem, zcizení předmětu zástavy zástavním věřitelem, dále též *furtum usus*, *furtum possessionis*⁵ – Gaius III. 195 *Furtum autem fit non solum, cum quis intercipiendi causa rem alienam amouet, sed generaliter, cum quis rem alienam inuito domino contrectat*⁶. Ke krádeži dochází pak nejen tehdy, když někdo odstraní cizí věc proto, aby se jí zmocnil, ale obecně (i tehdy), když někdo nakládá s cizí věcí, proti vůli jeho vlastníka⁷ + Gaius III. 196 *Itaque si quis re, quae apud eum deposita sit, utatur, furtum committit; et si quis utendam rem acceperit eamque in alium usum transtulerit, furti obligatur, ueluti si quis argentum utendum acceperit, quasi amicos ad cenam inuitaturus, et id peregre secum tulerit, aut si quis equum gestandi gratia commodatum longius aliquo duxerit, quod ueteres scripserunt de eo, qui in aciem perduxisset*⁸ – Proto se krádeže dopouští ten, kdo používá věc, jež mu byla dána do úschovy. A z krádeže je obligačně zavázán (také) ten, kdo přijal věc do užívání, ale používal by je způsobem jiným, například ten, kdo by přijal do užívání stříbrné (nádobí), třeba proto, že chce pozvat přátele na večeři, a (potom) by je s sebou vozil na cestách, anebo ten, kdo by koně, kterého si vypůjčil na projížďku, odvedl někam daleko, což staří (právníci) napsali o člověku, který by (vypůjčeného koně) přivedl do boje.⁹ V nadcházejícím paragrafu však Gaius podává výklad o tom, že se dopouští v těchto případech krádeže jen tehdy, když vědí, že to dělají proti vůli vlastníka a on by s takovým zacházením (jednáním) nesouhlasil¹⁰.

Druhy krádeže v jednotlivých fázích vývoje římského práva:

Klasické právo:

- *furtum manifestum* -Gaius III.184
- *furtum nec manifestum* - Gaius III.185
- *furtum conceptum* - Gaius III.186
- *furtum oblatum* - Gaius III.187

---

⁵ HEYROVSKÝ, L. Dějiny a systém římského práva soukromého. Praha 1910. Kapitola o obligacích z deliktů

⁶ Gaius III. 195 – převzato z <http://www.thelatinlibrary.com/gaius3.html#195>, citováno dne 20. 4.2010

⁷ překlad převzat z GAIUS. Učebnice práva ve čtyřech knihách.přeložil J. Kincl. Brno. Doplněk, 1999. str. 190-191

⁸ Gaius III. 196 – převzato z <http://www.thelatinlibrary.com/gaius3.html#196>, citováno dne 20. 4.2010

⁹ překlad převzat z GAIUS. Učebnice práva ve čtyřech knihách.přeložil J. Kincl. Brno. Doplněk, 1999. str. 190-191

¹⁰ Gaius III. 197

- *furtum prohibitum - actio furti prohibiti* - Gaius III.188

Tresty za krádež Gaius III. 189 a násl.:

- za *furtum manifestum* - podle LDT quadruplum - Gaius III.189
- za *furtum nec manifestum* - duplum - Gaius III.190
- za *furtum conceptum et oblatum* – podle LDT triplum - Gaius III.191
- za *furtum prohibitum* – pokuta jen z praetorského ediktu - quadruplum - *actio furti prohibiti* - Gaius III.192

Justiniánské právo

- *furtum manifestum* - Just. Inst. IV, 1, 3; Dig. 47.2.2 Gaius 13 ad ed
- *furtum nec manifestum* - Just. Inst. IV, 1, 3; Dig. 47.2.2 Gaius 13 ad ed.

Dig. 47, 2, 2 Gaius 13 ad ed. *Furtorum genera duo sunt, manifestum et nec manifestum.*¹¹ Existují dva druhy krádeží: zjevná (*manifestum*) a nezjevná (*nec manifestum*).

Druhy žalob z krádeže

Výčet žalob, kterými disponoval okradený (poškozený) jsou uvedeny v 13. knize, 7. titulu, 7. fragmentu, principium – 2 paragrafu:

Dig. 13. 1. 7. pr. Ulpianus libro quadragensimo secundo ad Sabinum: *Si pro fure damnum decisum sit, conditionem non impediri verissimum est: decisione enim furti quidem actio, non autem condictio tollitur. 1. Furti actio poenam petit legitimam, condictio rem ipsam. ea res facit, ut neque furti actio per conditionem neque condictio per furti actionem consumatur. is itaque, cui furtum factum est, habet actionem furti et conditionem et vindicationem, habet et ad exhibendum actionem. 2 Condictio rei furtivae, quia rei habet persecutionem, heredem quoque furis obligat, nec tantum si vivat servus furtivus, sed etiam si decesserit: sed et si apud furis heredem diem suum obiit servus furtivus vel non apud ipsum, post mortem tamen furis, dicendum est conditionem adversus heredem durare. quae in herede diximus, eadem erunt et in ceteris successoribus.*¹² - pr. Když se za zloděje vyrovnala pokuta, nebrání to kondikci; a je to úplně správné. Vyrovnáním se

---

¹¹ Dig. 47, 2, 2. – převzato z edice Corpus iuris civilis, edidit D. Oianes Ludovicus Guiliemus Beck, Lipsko 1825, str. 569

¹² Dig. 13. 1, 7, pr. - 2 – převzato z edice Corpus iuris civilis, edidit D. Oianes Ludovicus Guiliemus Beck, Lipsko 1825, str. 569

totiž sice ruší žaloba z krádeže (*actio furti*), avšak ne kondikce z krádeže. 1. Žaloba z krádeže je zaměřena na pokutu (*poena*), kondikce na věc samu. Z toho vyplývá, že ani žaloba z krádeže se nevyčerpá kondicí, ani kondikce žalobou z krádeže. A proto ten, komu byla způsobena krádež, má žalobu z krádeže (*actio furti*) i kondikci (*condictione ex causa furtiva*) i vlastnickou žalobu na vydání věci (*rei vindicatio*) a má i žalobu na předložení (*actio ad exhibendum*). 2. Kondikce ukradené věci, když je jejím cílem stíhání věci, zavazuje též dědice zloděje a to nejen pokud ukradený otrok žije, ale i když zemřel. Ale pokud smrt zastihla ukradeného otroka u dědice zloděje, nebo ho u něho samotného nezastihla, přece je třeba dodat: po smrti zloděje se kondikce vůči dědici může uplatnit. Co jsme pověděli o dědici, to stejné platí i pro ostatní právní nástupce.¹³

Z výše uvedeného fragmentu můžeme vyčíst druhy, povahu použitelných žalob, ale také i kumulaci či konzumpci žalob.

Druhy žalob z krádeže:¹⁴

- *Actio furti*
- *Condictione ex causa furtiva*
- *Rei vindicatio*
- *Actio ad exhibendum*

Povaha žalob:

Žaloba z krádeže - *actio furtiva* je zaměřena na pokutu (*poena*). Podle povahy jde tedy o žalobu poenální, tedy jde o žaloby jejímž cílem je potrestat pachatele. V 16. titulu, 50. knihy Digest jehož nadpis zní *De verborum significatione* (O významu slov) je *poena* definována následovně¹⁵: Dig. 50, 16, 131 pr.¹⁶ Ulpianus 3 ad l. iul. et pap. *poena est noxae vindicta*¹⁷ - trest je vysvobození se ze škody. Návaznost je v následujícím paragrafu, který definuje pokutu (*multa*) od trestu (*poena*) Dig. 50.16.131.1 Ulpianus 3 ad l. iul. et pap. *Inter "multam" autem et "poenam" multum interest, cum poena generale sit nomen omnium delictorum coercitio*¹⁸ – Mezi pokutou a trestem je velký rozdíl, pojem *poena* je obecný a je potrestáním za všechny delikty. Profesor Vážný

---

¹³ text převzat a upraven ze slovenského překladu in. BLAHO.P., VAŇKOVÁ, J. Corpus iuris civilis. Digesta. Tomus I. Euro Kodex. Bratislava 2008. str. 242

¹⁴ sestaveny dle fragmentu Dig. 13. 1. 7. pr. Ulpianus

¹⁵ o této definici se zmiňuje prof. J. Vážný ve své práci *Actiones poenales*. Bratislava 1923. str. 10, kde však zaměnil 16. titul za titul 17.

¹⁶ Celé znění fragmentu: *Aliud "fraus" est, aliud "poena": fraus enim sine poena esse potest, poena sine fraude esse non potest. poena est noxae vindicta, fraus et ipsa noxa dicitur et quasi poenae quaedam praeparatio.*

¹⁷ převzato z edice Corpus iuris civilis, Tom. 1., Pars 2. edidit D. Oianes Ludovicus Guiliemus Beck, Lipsko 1825, str. 1141

¹⁸ převzato z edice Corpus iuris civilis, Tom. 1., Pars 2. edidit D. Oianes Ludovicus Guiliemus Beck, Lipsko 1825, str. 1141

podává ve své práci *Actiones poenales* na straně 10 a násl. tento vývojový výklad trestu – *poena*, který můžeme popsat asi následovně¹⁹ - klasická *poena* - je trest peněžitý a znamená zaplacení toho, co ušlo následkem deliktu z majetku postiženého (zmenšení nebo náhrada škody za zničení či poškození věci, nebo určitý násobek této hodnoty²⁰. Profesor Vážný velice správně dochází k názoru, že tato právní úprava není, jak píše, „*útvarem primitivním nýbrž poměrně pozdějším. Primitivní doba operuje s trestem tělesným*“²¹. S takovýmto pojetím trestu se setkáváme v právní úpravě Zákona dvanácti desek²². Dle výše uvedeného výkladu je tedy pozdější aplikace poenálních žalob zaměřena na potrestání pachatele, aby tedy finančně pocítil následek svého protiprávního jednání.

Kondikce (osobní – obligačně právní žaloba) - *condictio ex causa furtiva* - kondikce je zaměřena na věc samu. Zde vystává otázka – jak může obligační žaloba směřovat na věc, jedná se o *condictio* – tedy žalobu osobní²³? Odpověď nám dává stejný fragment - A proto ten, komu byla způsobena krádež, má žalobu z krádeže (*actio furti*) i kondikci (*condictione ex causa furtiva*) i vlastnickou žalobu na vydání věci (*rei vindicatio*) a má i žalobu na předložení (*actio ad exhibendum*)²⁴. Tento fragment podává nejen výklad o kumulativní možnosti použití žalob, ale také o tom, co požadujeme, když vznášíme *condictio ex causa furtiva*. Důležité je porozumět tomu, co si římscí právníci představovali pod obratem kondikce „na věc samu“, jak plyne z exegovaného fragmentu. Tento fragment spolu s fragmentem z Gaiových Institucí III, 141 i.f., týkající se směny, který cituje názor Caelia Sabina nám říká: „...*získám-li od tebe věc, kterou máš na prodej, například pozemek, a jako trhovou cenu dám třeba otroka, má se za to, že pozemek byl prodán a otrok dán jako trhová cena, aby pozemek byl získán*“²⁵. Tento fragment definuje pojem hodnoty v abstraktním smyslu, stejně jako je přepočítávána hodnota otroka, jako kupní cena, tak i kondikcí z krádeže nežalujeme věc, ale její hodnotu, tedy hodnotu věci, pokud je nenávratně zničena (spotřebována) nebo poškozena, pak jí žalujeme o náhradu škody. Tato žaloba tedy nepronásleduje věc (*reipersekutorní žaloba*), ale pronásleduje hodnotu věci, tedy zakládá obligačněprávní vztah mezi zlodějem a poškozeným ve výše uvedených případech. Dalším argumentem je aktivní a pasivní děditelnost kondikce z krádeže, která může pronásledovat dědice zloděje, pokud získali nějaký majetkový prospěch²⁶.

---

¹⁹ VÁŽNÝ, J. *Actiones poenales*. Bratislava 1923. str. 10 a násl.

²⁰ pozn. zde potom vystává otázka smíšených deliktních žalob (*actiones mixtae*)

²¹ VÁŽNÝ, J. *Actiones poenales*. Bratislava 1923. str. 10 a násl.

²² např. Deska VIII, 12.

²³ Vysvětlení pojmu vindikce a kondikce např. v Gaius IV, 2,3,5

²⁴ Dig. 13, 1, 7, 1

²⁵ překlad převzat z GAIUS. Učebnice práva ve čtyřech knihách.přeložil J. Kincl. Brno. Doplněk, 1999. str. 176

²⁶ Dig. 13, 1, 7, 2

Vlastnická žaloba - *rei vindicatio* – směřuje na vydání věci

Žaloba na předložení - *actio ad exhibendum*

Závěr

Konferenční příspěvek s použitím několika fragmentů doplnil výklad „základního fragmentu Dig. 13. 1. 7. pr - 2“. Propojenost římského práva a jeho zásada pekuniární kondemnace vnáší do typicky věcně právní sféry obligačně právní nároky v podobě *condictione ex causa furtiva*. Římské deliktní právo a jeho odpovědnostní principy je i v dnešní době důležité zkoumat, a můžeme se jimi nechat v mnohém inspirovat v legislativní činnosti na kodifikaci civilního práva.

Literature:

- BARTOŠEK, M.: *Encyklopedie římského práva*. Praha, 1994.
- BARTOŠEK, M.: *Dějiny římského práva ve třech fázích jeho vývoje*. Praha, 1995.
- BARTOŠEK, M.: *Škola právního myšlení*. Praha, 1993.
- BLAHO, P.: *Justiniánské Inštitúcie*. Trnava, 2000.
- BLAHO, P., VAŇKOVÁ, J. *Corpus iuris civilis, Tomus I*. Bratislava, 2008.
- BOHÁČEK, M.: *Nástin přednášek o soukromém právu římském*. 1. a 2. díl, Praha, 1946.
- DOBIÁŠ A KOL.: *Dějiny lidstva od pravěku k dnešku. Římské impérium, jeho vznik a rozklad*. Praha, 1936.
- DULCKEIT, G., SCHWART, F.: *Römische Rechtsgeschichte*. München. 1970.
- GAIUS. Učebnice práva ve čtyřech knihách. přeložil J. Kincl. Brno. Doplněk, 1999.
- GROH, V.: *Řím. Studie o jeho počátcích*. Praha, 1923.
- GRANT, M.: *Dvanáct císařů*. Praha, 1998.
- GRANT, M.: *Dějiny antického Říma*. Praha, 1999.

- HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém římského práva soukromého*. Praha 1910
- HATTENHAUER, H.: *Evropské dějiny práva*. Praha, 1998.
- KINCL, J. URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. Praha, 1995.
- KRÁL, J.: *Státní zřízení římské*. Praha, 1921.
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Encyklopedie antiky*. Praha, 1973.
- KOLEKTIV AUTORŮ red. ITALO SALVAN A RENATO VAPORALI: *Antický Řím*. přeložila Květa Fischerová, redigoval Antonín Hartman. Bratislava, 1964.
- KINCL, J.: *Deset slavných procesů Marka Tullia*. Praha, 1997.
- MOMMSEN, T.: *Romisches Strafrecht*. Leipzig, 1899.
- PEČÍRKA, J. A KOL.: *Dějiny pravěku a starověku*. Praha, 1979.
- PRAŽÁK, J., NOVOTNÝ, F., SEDLÁČEK, J.: *Latinsko – český slovník*. Praha, 1933.
- RAFFALT, R.: *Velcí římscí císaři*. Přeložila Monika Kuprová, Praha, 2001.
- REIN, W.: *Das Criminalrecht der Romer von Romulus bis auf Justinianus*. Leipzig, 1844.
- ROBERT, J-N.: *Řím 753 př.n.l. až 476 n. l.* Praha, 1999.
- SASKA, L., GROH, F.: *Mythologie Řekův a Římanův*. Praha, 1915.
- SKŘEJPEK, M.: *Texty ke studiu římského práva*. Praha, 2001.
- SKŘEJPEK, M.: *Římské právo v datech*. Praha, 1997.
- VÁŽNÝ, J. *Actiones poenales*. Bratislava 1923.
- *Corpus iuris civilis*. Edice I.L.G. Becka. Lipsko 1825. I. – 5 díl.

Contact – email
frydekjr@volny.cz